

Terra baixa

(reconstrucció d'un crim)

Àngel Guimerà amb versió de Pablo Ley

**Teatre
Principal**

Fundació Mallorca
LiteRària

[Llegir] a escena

Del llibre al teatre i viceversa

Guia de lectura

Una iniciativa de la Fundació Mallorca Literària i el Teatre Principal de Palma, en el marc del programa Principal Plus!

Coordinació i continguts

Carlota Oliva

Textos

Carlota Oliva

Dora Muñoz

Assessorament lingüístic

Servei de Normalització Lingüística del Consell de Mallorca

Més informació

www.mallorcaliteraria.cat/llegir

Espai de lectura
[Llegir]
a escena

Terra baixa

(reconstrucció d'un crim)

Teatre

Pablo Ley converteix el clàssic de Guimerà en un relat detectivesc i un thriller magnífic sobre la lluita de classes.

Sense perdre de vista els orígens ni renunciar a l'essència d'aquest text universal, la dramaturgia de Pablo Ley trasllada *Terra baixa* al segle XX i hi introdueix dos personatges nous: una periodista i un comissari de policia, en Vinagret. Aquest serà l'encarregat d'investigar un crim: un treballador ha assassinat el seu amo. En Manelic ha mort en Sebastià per alliberar la Marta (i a ell mateix).

Una mirada contemporània i trepidant que llisca del drama rural a la tragèdia romàntica per culminar en: «He mort el llop! He mort el llop! He mort el llop!». El crit alliberador de la classe obrera lluitant contra l'opressió. Una història d'intriga i revolta que us deixarà enganxats a la cadira.

Darrere del crim passional d'en Manelic batega clarament un drama social que, llegit des del segle XXI, anticipa de moltes maneres la història del segle XX. El treballador (Manelic) que s'enfronta a l'amo (Sebastià) per alliberar el seu futur (Marta) és un transsumpte de la lluita de classes i no cal tenir gaire imaginació per veure-hi un origen no gens remot de la Guerra Civil (amb tantes anticipacions com es vulguin: Setmana Tràgica, trienni Bolxevic, dictadura de Primo de Rivera...). Segur que Guimerà pensava, a la seva manera, en la justícia social, però difícilment podia imaginar un món en el qual es produís la Revolució Russa o l'auge del feixisme i, encara menys, que la confrontació entre aquestes dues forces acabés en una guerra mundial devastadora.

ABRIL
Divendres 21

Durada 150 minuts
Idioma Català

Principal Plus!

Versió
Pablo Ley

Dramaturgia
Pablo Ley i Carme Portaceli

Direcció
Carme Portaceli

Intèrprets
Pepo Blasco, Laura Conejero, Mohamed El Bouhali, Borja Espinosa, Eduard Farelo, Mercè Mariné, Roser Pujol, Manel Sans, Kathy Sey i Anna Yobalzeta

Escenografia
Paco Azorín

Vestuari
Carlota Ferrer

Il·luminació
Ignasi Camprodon

Música original i espai sonor
Jordi Collet

Audiovisuals
Miquel Àngel Raió

Coreografia i moviment
Ferran Carvajal

So
Carles Gómez

Caracterització
Imma Capell

Ajudanta de direcció
Montse Tixé

Ajudant d'escenografia
Alessandro Arcangeli

Ajudanta de vestuari
Joana Martí

Alumne en pràctiques de direcció i dramaturgia del Centre Superior d'art dramàtic Eòlia.
Mario Rebugent

Fotografies de l'espectacle al TNC
© David Ruano / TNC

Terra baixa, aquí, allà i arreu

Carlota Oliva

Terra baixa és una de les obres de la plenitud creadora d'Àngel Guimerà (1845-1924), de l'etapa realista de l'autor, en què la seva dramaturgia abandona l'interès per la història de segell romàntic i s'endinsa en els problemes socials contemporanis. *Terra baixa* és el zenit de l'època d'or de Guimerà, quan passà de la tragèdia al drama, i possiblement el treball més emblemàtic de tot aquest període de creació. Tot i la seva cabdal importància en la història de la dramaturgia catalana *Terra baixa* és aquella obra que tothom coneix, gairebé ningú ha llegit i que no ha sovintejat pels escenaris illencs dels darrers anys amb l'excepció del *tour de force* que Lluís Homar realitzà al Teatre de Manacor, interpretant els quatre paper principals de la peça a 8 de desembre de l'any 2015.

Tot i aquesta absència als nostres teatres, la seva trajectòria ha estat rica i prolífica i no s'ha deixat de representar, traduir i adaptar a altres llengüatges artístics de llavors ençà l'estrena de *Tierra baja*, en la seva versió castellana de José Echegaray, al novembre de 1896 al Teatro Español. La seva estrena en català no va tenir lloc fins uns mesos després, el 7 de febrer de 1897, al Teatre Principal de Tortosa, per després representar-se a Barcelona, al Romea, el 10 de maig del mateix any. Els dies 20 i 21 de febrer arribà a Mallorca en llengua castellana, en aquest mateix escenari del Teatre Principal, la companyia del Marquès de Premioreal, amb Francesc Fuentes i Júlia Cirera en els papers principals, va aconseguir un èxit clamorós. I així, *Tierra baja* va continuar representant-se als teatres Balears

Enric Borràs en Manelic, de Ramon Casas

Enric Borràs al paper de Manelic

---

fins ben entrat el segle XX, seguint la tònica general, on la primera vegada que una obra de Guimerà es representà en català, ni més ni menys que *Mar i cel*, al juny de 1898, al Teatre-Circ Balear amb la companyia Teodor Bonaplata i Mercè Abella, va suposar un fracàs absolut. Així es podria considerar que l'estrena de l'original català de *Terra baixa* va ser l'any 1912 al Teatre Balear, de la mà de Laura Borràs i Lluís Torner, que la tornaren a representar el 1925. Al Teatre Principal de Maó es representà per primera vegada el 1916 a càrrec de la companyia d'Enric Casals i Marta Cazorla. De llavors ençà, a les Illes, la

popularitat de Guimerà continuà vigent fins a la segona meitat del segle XX i la representació dels seus grans drames va formar part, més sovint en castellà que no en català, del repertori de moltes companyies locals.

Des dels seus inicis *Terra baixa* fou aclamada pel públic, el vistiplau de la crítica arribaria més tard. I si deu anys abans amb *Mar i cel* Guimerà havia iniciat la seva projecció internacional, amb *Terra baixa* el va consolidar convertint-se en l'obra de teatre escrita en llengua catalana més traduïda i representada arreu del món; i que

---

també fou fruit de diverses adaptacions cinematogràfiques i matèria primera fins i tot per a una òpera. Encara que actualment *Terra baixa* està disponible en més de 14 llengües diferents, les primeres traduccions daten de començament del segle XX: a l'anglès per a les produccions de Broadway de 1903 i 1908; la txeca (1907); una castellana a banda de la d'Echegaray i la italiana (1909); al rus (1910); anglès (1914) i al suec (1917). Ara bé, el que més crida l'atenció del ressò que va tenir aquest drama de Guimerà és que als albors del segle XX fos subjecte d'una adaptació operística que va donar peu a *Tiefland* del músic escocès Eugen d'Albert, amb llibret de l'austriac Rudolph Lothar, estrenada a Praga el 15 de novembre de 1903. A més, l'òpera *Tiefland* serveix de base per a la versió cinematogràfica que la cineasta Leni Riefenstahl realitzà en els anys 40. I així ens endinsam en el seguit de versions cinematogràfiques de les quals *Terra Baixa* també ha estat la llavor germinadora entre les quals destacaríem la pionera de Fructuós Gelabert al 1907 i una pel·lícula argentina del mateix títol del 1913, una producció hollywoodiana anomenada *Marta of the Lowlands*, 1914,

---

l'adaptació japonesa el 1924 de Kenji Mizoguchi o una producció mexicana en 1950 de Miguel Zacarías. De les diverses adaptacions cinematogràfiques que s'han realitzat, la més recent és de fet una adaptació televisiva de l'obra de Guimerà dirigida per Isidro Ortiz (2011).

Però *Terra baixa* és va concebre abans de tot per ser representada i va gaudir de tanta popularitat en la seva època que tampoc es lliurà de les paròdies de títols com *Riera baixa* o l'argentina *Tierra bajada*. Des de la seva estrena *Terra baixa* va ser, segons el mateix Guimerà, «consagrada pel públic» i no deixà de representar-se arreu del paísos catalans. Entre les produccions més destacables i recents trobam les dirigides respectivament, per Josep Montanyès (1975), que va tornar a escenificar l'obra amb Josep M. Segarra (1981), per Ricard Salvat (1976), per Fabià Puigserver (1990) —que el 2022 ha recreat Roger Bernat—, per Ferran Madico (2000), per Josep M. Riera (2007, amb el títol d'*Hotel Barcelona*), per Hasko Weber (2009), en què Manelic era un negre sense papers, i l'esmentada per Lluís Homar (2014), que va interpretar-ne tots els papers.

Àngel Guimerà

Carlota Oliva

Àngel Guimerà i Jorge va néixer a Santa Cruz de Tenerife el 1845, de mare canària i pare català. Migrat a Catalunya als vuit anys, va esdevenir ràpidament catalanoparlant, però, com molts altres autors de la Renaixença, de primer, va conrear la literatura en castellà. El 1868 va participar en els Jocs Florals i, tot i els fracassos inicials, va ser-hi plenament reconegut com a poeta (entre altres guardons, el 1876 va obtenir-hi la Flor Natural per «Cleopatra» i l'any següent va guanyar-hi els tres premis ordinaris i va esdevenir, així, Mestre en Gai Saber). Comença a escriure obres de teatre dins la tradició del romanticisme històric, el 1879 aconsegueix estrenar la seva primera tragèdia *Gala Placídia*. La seguiran *Judit de Welp* (1883), *El fill del rei* (1886), culminant aquesta primera etapa amb *Mar i cel* (1888). Després de set obres escrites en vers, etiquetades com a tragèdies, amb un èxit desigual, la provatura realista tot i que escrita en vers, *La boja* (1890), assenyala el pas a la seva producció posterior. El decenni 1890-1900 suposarà l'època d'or de Guimerà en què abandona les formes romàntiques i la tragèdia per conrear, com es fa per Europa, el drama amb una prosa col·loquial ocupant-se de temàtiques de caire més social. Encara que amb aspectes romàntics i un enfocament idealista dels conflictes socials amb *En Pólvora* (1893), iniciava la dedicació al drama contemporani. La seguirien una de les seves obres

mestres, *Maria Rosa* (1894), on la lluita laboral funcionava a mena de teló de fons de la trama amorosa; i insistint en la temàtica anarquista, *La festa del blat* (1896) fins al cim de la seva producció dramàtica, que és *Terra Baixa* (1897). Encara vindran *Mossèn Janot* (1890) i la tercera obra més difosa de l'autor, *La filla del mar* (1900).

La darrera dècada del segle XIX es considera l'època d'or de Guimerà no tan sols per la qualitat del seu teatre, sinó també pel relleu que assoleix com a figura política. El 1889 és elegit president de la Lliga de Catalunya; els seus discursos polítics, pronunciats arreu del país, són recollits en el volum *Cants a la pàtria* (1906). El 1909, rep un homenatge popular multitudinari. A partir de 1900 escriu drames realistes i cosmopolites que assenyalen una ràpida davallada en la seva producció en detriment d'una activa vida política: *Arran de terra* (1901), *La pecadora* (1902), *Aigua que corre* (1902), *La Miralta* (1905). Encara entrarà en una etapa amb algunes provatures modernistes tals com *L'aranya* (1906), *La santa espina o La reina vella* (1907), *Jesús que torna* (1917), i *Indíbil i Mandoni* (1917), marquen una quarta etapa caracteritzada per un retorn als orígens. Mor a Barcelona, el 18 de juliol del 1924. Deixa inacabat el drama *Per dret diví*, que completarà i estrenarà Lluís Via el 1926 i s'ha relacionat amb *Terra baixa*.

Terra baixa *(reconstrucció* *d'un crim)*

Dora Muñoz

Angel Guimerà com tots els clàssics és ben contemporani i la seva obra *Terra baixa* n'és un bon exemple. Escrita i estrenada a finals del segle XIX no ha deixat de representar-se fins ara mateix i sempre els espectadors han pogut identificar-se amb els temes de fons que planteja, els conflictes humans i socials que tenen vigència universal i atemporal. Un crim, la contraposició d'interessos humans, la violència del poder, la maldat, la injustícia, la corrupció, la violència contra la dona, la discriminació del que ve de fora, i també la innocència, la bondat, la llibertat i la força reparadora i transformadora de l'amor i tot adobat amb una forta crítica social en un temps en què el patiment i la desesperança convivia amb el desig de revolta i canvi, de lluita dels desposseïts contra la injustícia, contra «el llop».

Ara, Pablo Ley fa una volta a l'obra original amb la inclusió de la investigació del crim i la presència del context polític i social de l'època perquè ara, al segle XXI, se'ns presenti com un thriller, un relat de detectius o directament negre. Si a l'obra original hi ha un crim al final, ara en la versió de Pablo Ley és al principi, i no és per descobrir qui l'ha

comès, sinó el perquè. A través d'una periodista i un policia que s'encarregaran de desvetllar els detalls del crim, se'ns mostraran les contradiccions d'una societat, la de finals de finals del segle XIX, ara amb la mirada d'una dona del segle XXI, la directora i dramaturga amb Pablo Ley, Carme Portacelli.

Un treballador ha mort el seu amo i el drama vist des del segle XXI revela els grans canvis de la primera meitat del segle XX: la lluita de classes, els feminismes, les guerres, la Setmana Tràgica, la Revolució Russa, l'arribada del feixisme a Europa i la Guerra Civil. Un drama que es desenvolupa a un poble que viu aliè a tot això, però que encara que els protagonistes no ho sàpiguen planeja sobre tots ells. Ara *Terra Baixa* fa ben evident la dimensió política del seu argument a la qual s'afegeix també una mirada feminista. Si en l'obra de Guimerà el paper de les dones és irrellevant i se'ns presenten com a sotmeses, xafarderes, una mica estúpides, ara, són dones valentes i capaces que tenen un paper important en el desenvolupament dels esdeveniments. Na Marta és ella mateixa, no la dona d'en Manelic o d'en

---

Sebastià, ara na Marta pren també les seves pròpies decisions sense estar supeditada als dos homes que se la disputen sense que ella tengui res a dir. Ara ella pren les regnes del seu destí.

Aquesta vegada l'enfrontament d'en Manelic i en Sebastià ja no és per la possessió d'una dona, sinó una lluita entre l'honestedat d'un home lliure i la maldat de l'home que es creu l'amo de tot. I amb aquesta mirada des de l'actualitat, l'obra ja no és sols un drama rural i una història d'amor com s'havia vist des de la mirada del seu temps, tot i que Àngel Guimerà l'escriu ja des d'un punt de vista social.

A l'obra se li afegixen dos personatges nous: un policia i una periodista. En Vinagret serà el policia encarregat de la investigació per trobar i castigar el culpable. I si en el text original en Manelic i na Marta fugen a les muntanyes, ara en Vinagret, en nom dels estaments del poder serà l'encarregat de perseguir-los perquè siguin castigats. En Vinagret va ser en la realitat el comissari de policia que participà en l'arrest i tortures que patiren molts d'obriers quan el 1896 (el mateix any de l'estrena de l'obra original a Madrid) esclatà una bomba anarquista al carrer de Canvis Nous de Barcelona. Aquell fet va produir una forta repressió amb el resultat de 400 morts i l'escapçament de la revolució obrera. Ara Pablo Ley

---

imagina que el poder l'envia al poble de nou, en aquest cas per trobar l'assassí d'en Sebastià, per reconstruir el crim, castigar els culpables i restaurar l'ordre. A l'obra en Vinagret representa les actituds prepotents i dòcils amb els poderosos que prefiguren el feixisme de les pròximes dècades. Però al poble arribarà també una periodista (inspirada en Carmen de Burgos, la primera corresponal de guerra espanyola), que vol entendre el crim. Ella és la dona que vol esbrinar els perquè del crim enfront del policia a qui sols l'interessa la venjança i la repressió. Ella serà l'encarregada d'explicar-nos què va passar en realitat al Mas Bordís, uns fets del passat llegits políticament, uns fets que interpel·len també el nostre present, el poder ranci dels terratinents ha passat a altres mans i s'ha tenyit de contemporaneïtat, ha canviat, però perdura en la seva crueltat.

En tots aquests ingredients ens trobam amb una obra de teatre que es converteix en un relat de gènere negre, o policíac si ho preferiu, perquè d'aquest gènere té tots els ingredients: el crim, «he mort el llop»; la investigació, que duran a terme en Vinagret i la periodista, un per castigar i l'altre per entendre els motius del crim i el que més caracteritza el gènere, una profunda crítica social, centrada en la lluita de classes en una societat rural on s'albiren ja els canvis que durà el nou segle.

Teatre Principal

 Departament de Cultura, Patrimoni
i Política Lingüística
Consell de Mallorca

 Fundació Mallorca
Literària

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA